

Deset let kasneje: Pogovor z dr. Adnanom Kaljancem in dr. Amro Šačić Beća o projektu BIHERIT in njegovem pomenu za razvoj arheologije v Bosni in Hercegovini

© Predrag Novaković

Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za arheologijo; predrag.novakovic@ff.uni-lj.si

DOI: 10.5281/zenodo.14354600

Projekt BIHERIT (*Curricular Reform of Heritage Sciences in Bosnia and Herzegovina*), ki je bil del programa EU TEMPUS, je potekal med letoma 2012 in 2014. Njegov glavni cilj je bila kurikularna reforma študija arheologije na Univerzi v Sarajevu in dopolnitev kurikulov zgodovine z dediščinskimi vsebinami na še dveh univerzah, v Banja Luki in Tuzli. Dobra tretjina proračuna, ki je znašal približno 600.000 EUR, je bila namenjena infrastrukturalni podpori in študijski prenovi, zlasti opreми in nabavi ter tisku študijske literature. Projektni konzorcij je sestavljalo pet univerz iz tujine (iz Ljubljane, Berlina, Dunaja, Cambridgea in Univerze na Primorskem), tri domače univerze (Sarajevo, Banja Luka, Tuzla), Muzej Kozare iz Prijedora in Muzej Travnik ter Komisija za varstvo nacionalnih spomenikov Bosne in Hercegovine.

Naj spomnimo, da kljub več kot stoletje dolgi in odlični tradiciji arheologije na univerzah v Bosni in Hercegovini (BiH) vse do leta 2008 te vede ni bilo mogoče študirati. Vsi poklicni arheologi so arheološke diplome pridobili drugje, najpogosteje na univerzah v Beogradu in Zagrebu. Na Filozofski fakulteti Univerze v Sarajevu je že od zgodnjih petdesetih let arheologijo predaval Alojz Benac, ki je bil med drugim dopisni član SAZU, a so bila njegova predavanja bolj ali manj informativne narave o pozni prazgodovini in antiki za študente zgodovine.

Vojna, ki je med letoma 1992 in 1996 od vseh nekdanjih jugoslovanskih republik najhuje prizadela ravno Bosno in Hercegovino, je pustila hude posledice tudi na arheološki stroki. Med vojno in v času obnove po letu 1996 so ugasnila številna arheološka delovna mesta po pokrajinskih in lokalnih muzejih. Arheologov ni bilo več niti v Centru za Balkanološka ispitivanja pri Akademiji znanosti in umetnosti BiH, ki je bil v preteklosti sposoben izpeljati ogromen založniški projekt *Praistorije jugoslovenskih zemalja*. Zemaljski muzej ni imel rešenega pravnega statusa in še danes nima uradnega ustanovitelja, ki bi moral zagotavljati sredstva za njegovo delovanje. Mogoče najbolj prizadeta pa je bila služba za varstvo dediščine, kjer ne samo, da so skoraj v celoti izginili arheologi, temveč tudi celoten zakonski okvir delovanja

službe dolgo ni bil primerno postavljen. Kako velikanski problem je bilo varstvo kulturne dediščine, priča dejstvo, da je bil kot poseben dodatek (Aneks 8) k Daytonskemu mirovnemu sporazumu iz leta 1996 sprejet sklep o ustanovitvi Komisije za zaščito nacionalnih spomenikov Bosne in Hercegovine, ki je potrebovala še vsaj pet let, da je lahko pričela z delom. Več o ustanovitvi in delu komisije lahko preberete v *Arheu* 27, na tem mestu pa povejmo samo to, da je komisija leta 2010 dobila nagrado združenja Europa Nostra za uspešno vključevanje dediščine v proces izgradnje miru in sprave v tej državi, kjer je bilo med vojno uničenih več tisoč spomenikov in drugih objektov kulturne dediščine.

V študijskem letu 2008/2009 je na Oddelku za zgodovino Filozofske fakultete v Sarajevu ponovno pričela z delom Katedra za arheologijo, ki je prvič omogočila celovit študij arheologije. V tistem času se je pričel izvajati tudi arheološki študijski program na Univerzi v Mostarju, ki pa je bil dejansko prevzet z Univerze v Zadru in so ga v celoti izvajali zadarski profesorji. S tem so bili sicer postavljeni določeni infrastrukturalni temelji, a do celovitega in kvalitetnega študija arheologije je manjkalo še veliko, predvsem profesorji. Na začetku je bil edini način povabiti gostujoče predavatelje, ki so prišli z univerz iz Zagreba, Osijeka, Ljubljane in Univerze na Primorskem. Pomembno podporo je v teh letih nudila tudi mreža ARHEOPED v programu CEEPUS (Central European Exchange Program for University Studies), ustanovljena leta 2006, ki je zagotavljala štipendije za izmenjavo študentov, njeno koordinacijo pa je prevzel Oddelek za arheologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.

Predrag Novaković: *Da bi razumeli, zakaj je bil potreben projekt BIHERIT, bom Adnana zaprosil, naj nam predstavi okoliščine in pogoje za študij arheologije na Univerzi v Sarajevu pred pričetkom projekta.*

Adnan Kaljanac: Za začetek naj povem, da je imela Katedra za arheologijo od leta 2010 samo enega zaposlenega – mene kot asistenta, pred tem pa nobenega. Salmedin Mesihović, ki je takrat prevzel vodenje katedre, je bil do-

cent na oddelku za zgodovino, ravno tako Enver Imamović, ki je bil na istem oddelku dolgoletni profesor antične zgodovine. V prvih dveh letih smo imeli manjšo skupino desetih študentov, ki so bili večinoma veterani drugih študijev in so se odločili, da vpišejo nekaj novega. Naša katedra je bila brez prostorov, nismo imeli ne učilnice ne pisarne, o opreми pa si nismo upali niti sanjati. Če smo kaj potrebovali na terenu, smo morali prinesiti od doma.

Predrag Novaković: *Katedra se je torej pričela samo z enim asistentom. Kaj pa profesorji?*

Adnan Kaljanac: Edina možnost so bili gostujoči profesorji. Noben arheolog v BiH ni imel habilitacije za arheologijo. Tako so k nam občasno prihajali predavatelji z Univerze na Primorskem (Boris Kavur), iz Ljubljane (Predrag Novaković), Zagreba in Osijeka. V tej fazi nam je največ pomagal zagrebški oddelek za arheologijo. Vse skupaj je bilo precej kampanjsko. Gostujoči profesorji so običajno prišli enkrat ali dvakrat na semester, ostali dva ali tri dni in v zelo zgoščeni obliki odpredavali določeno snov. Ostalo sem za njimi moral oddelati jaz kot asistent. Po elektronski pošti so pošiljali gradivo in izpitna vprašanja ter imeli konzultacije s študenti. Zelo smo hvaležni pokojnemu profesorju Bošku Marijanu z Univerze v Osijeku, ki je bil z nami od samega začetka. Nato so se mu pridružili še profesorji iz Zagreba: Tihomila Težak Gregle, Krešimir Filipec, Hrvoje Potrebica in drugi.

Predrag Novaković: *Temu vprašanju se ne moremo izogniti. Sarajevo je namreč imelo zelo dolgo tradicijo arheologije in pomembne ustanove, kot sta bila Zemaljski muzej in Centar za balkanološka ispitivanja pri Akademiji znanosti in umetnosti BiH. Zakaj na sarajevski univerzi nikoli ni prišlo do celovitega študija arheologije? Strokovnjakov je bilo dovolj, na voljo so bile zelo dobre knjižnice, pa tudi drugi infrastrukturni pogoji so bili ustrezni. Kako si razlagate to dejstvo?*

Adnan Kaljanac: Na to vprašanje sem skušal odgovoriti v nekaj člankih in knjigah. Zdi se mi, da je bilo to načrtno. Sarajevo je bilo središče arheologije v nekdanji Jugoslaviji in nekako nevtrarno v širšem družbenem kontekstu. Na to smo vedno pazili. Treba je vedeti, da so bili vodilni kadri v povojnem času največkrat imenovani, ko so bili že formirani strokovnjaki. Na tak način smo se izognili opoziciji in možnim problemom, ki jih ta prinaša.

Predrag Novaković: *Misliš na akademsko opozicijo?*

Adnan Kaljanac: Mislim na potencialno študentsko opozicijo. Ne smemo pozabiti na šestdeseta in sedemdeseta, ko so imeli študentje velik družbeni vpliv. Ko izšolamo določeno skupino ljudi, ki ostaja tu, se lahko razvijejo različne ideje, ki so lahko drugačne od prevladujočih, mogoče celo manj zaželenih. Lažje je bilo imenovati posameznike. Sarajevo je bilo sposobno izdati tako zahtevno publikacijo, kot je bila *Praistorija jugoslovenskih zemalja*, namenoma pa ni šolalo strokovnjakov, ti so bili imenovani.

Predrag Novaković: *Amra, kje si bila leta 2008?*

Amra Šačić Beća: Takrat sem bila še študentka. Končala sem prvo stopnjo študija zgodovine in tudi na drugi stopnji sem študirala zgodovino, ker arheološkega študija ni bilo. Toda imela sem srečo, da sem že lahko sodelovala z današnjima kolegoma Adnanom Kaljancem in Salmedinom Mesihovićem; usmerila sta me v epigrafiko, ki je blizu arheologiji. Ocenila sta, da bo na Katedri za arheologijo kmalu potreben strokovnjak za to področje. Druge arheološke vsebine pa sem spoznavala na univerzah v Zagrebu in Puli, kamor sem odšla v okviru programa ARHEOPED. Kasneje sem zaključila doktorski študij na Univerzi v Ljubljani o severni meji rimske province Dalmacije, kjer je bila epigrafika glavna tema. Danes na našem oddelku za arheologijo predavam predmet Osnove latinske epigrafike.

Predrag Novaković: *Projekt BIHERIT je bil namenjen prav kurikularni prenovi univerzitetnih programov. Sestavili smo pisan konzorcij iz tujih in domačih univerz, muzejev in Komisije za zaščito nacionalnih spomenikov. Na razpisu je projekt dobil več kot 600.000 EUR sredstev, kar je bila zelo velika vsota. Kako je bil projekt sprejet na univerzi in fakulteti? Tega ni bilo enostavno »pogoltniti«, saj je šlo za pomemben premik v razmerjih med študijskimi programi na filozofski fakulteti, ne nazadnje pa tudi za uveljavitev novega študija na univerzi.*

Adnan Kaljanac: Z Amro dobro veva, kako je šlo oziroma ni šlo na naši fakulteti in univerzi. Filozofska fakulteta je takrat še imela status pravne osebe, univerza pa je bila odgovorna za mednarodne projekte in bila podpisnica vseh pogodb. Tako je že na samem začetku prišlo do kolizije med fakulteto in univerzo, kdo bo razpolagal s temi sredstvi, objavljal in nadziral razpise za opremo, plačal nove zaposlitve, nadziral porabo sredstev in podobno. Če se danes ozrem na tisti čas, lahko rečem,

da takrat fakulteta in univerza še nista imeli izkušenj in znanja za upravljanje s tako velikimi projekti. Pred našim je bil na univerzi samo projekt TEMPUS, ki pa ni bil namenjen kurikularni reformi, temveč vzpostavljanju infrastrukturne pomoči študiju. Strokovne službe univerze niso vedele, po kateri zakonodaji moramo voditi projekt, nacionalni, »evropski« ali kantonalni, kako urejati javne nabave, npr. opreme, kako je s carinami itn. Marsikomu na univerzi tudi ni bila jasna razdelitev sredstev in obveznosti po posameznih partnerjih. Univerza in fakulteta sta morali iti skozi določeno fazo učenja, kar se je odrazilo tudi na projektu, ki je zaradi vseh naštetih težav prvo leto precej stagniral, saj se je ustavljal tudi pri tako banalnih stvareh, kot so bili najem vozila za terensko delo, plačilo bivanja udeležencev terenskih šol in namestitvev predvidenih novih kadrov. Šele ko je na polovici projekta njegovo upravljanje na univerzi prevzela prorektorica Aleksandra Nikolić, ki je imela več izkušenj na tem področju, je projekt končno stekel. Morali smo pospešeno delati, da smo nadomestili zamujeno.

Predrag Novaković: Pri takih projektih so ključni ljudje, ki jih povabiš k sodelovanju. Nam, ki smo prišli od zunaj, je to bila precejšnja neznanka. Leta 2010 smo imeli prvi resnejši stik s študenti arheologije iz Sarajeva, ko smo organizirali skupne terenske vaje na trdnjavi v Jajcu. To so bili takrat študentje 1. in 2. letnika, višjih letnikov še niste imeli. Takrat se po znanju in terenskih izkušnjah še niso mogli primerjati z našimi študenti, a to je bila vendarle precej zagnana in uspešna generacija študentov, saj so iz nje izšli bodoči asistenti, docenti in kustosi v muzejih. Toda leta 2010 je bilo v vsej BiH morda deset aktivnih poklicnih arheologov.

Amra Šaćić Beća: Mislim, da še manj.

Adnan Kaljanac: V Federaciji BiH je v tem času sicer že kako leto obstajal študij arheologije na Univerzi v Mostarju, kjer pa so imeli še večje kadrovske težave, saj so v celoti prevzeli program arheologije z Univerze v Zadru. Tudi vsa predavanja, ki so bila organizirana po kratkih blokih, so izvajali profesorji z zadarske univerze. Lastnih profesorjev in asistentov niso imeli.

Amra Šaćić Beća: Situacija je bila tako kritična, da so arheološka dela v veliki meri izvajali zgodovinarji. Tako je bilo v Zemaljskem muzeju, Mestnem muzeju v Sarajevu in v drugih kantonalnih muzejih. Starejša generacija je odšla v pokoj, na izpraznjena mesta pa so prišli zgo-

dovinarji, celo politologi in nekateri drugi profili, ki niso imeli nobene zveze z arheologijo, kar si je bilo do takrat nemogoče zamisliti. Do tega je v veliki meri prišlo zato, ker ni bilo arheologov.

Predrag Novaković: Moram priznati, da sem bil neprijetno presenečen, ko sem v času projekta spoznal, da v celotnem Tuzlanskem kantonu, ki je imel spoštovanja vredno arheološko tradicijo Muzeja vzhodne Bosne in kjer je deloval Regionalni zavod za varstvo kulturne dediščine, ni bilo zaposlenih arheologov. Zato smo v predlogu projekta posebej izpostavljali njegov glavni dolgoročni cilj – izobraziti domače strokovnjake in tako izboljšati stanje v ustanovah, ki se ukvarjajo z dediščino. Če nimaš strokovnjakov, nimaš strokovnih argumentov, zakaj in kako je treba nekaj varovati.

No, vrnimo se k projektu. V njem smo načrtovali modernizacijo študija arheologije na Univerzi v Sarajevu, uradno sicer na 2. stopnji, a dejansko za obe stopnji skupaj. Druga komponenta projekta pa so bile dediščinske vsebine in znanja, ki smo jih želeli kot posamezne predmete vključiti v obstoječe študijske programe zgodovine na treh univerzah, v Sarajevu, Banja Luki in Tuzli. Toda te dediščinske vsebine, ki so jih v glavnem izvajali kolegi z Univerze na Primorskem, se dolgoročno niso prijele. Po dveletnem izvajanju teh predmetov so se po koncu projekta nekako izgubile.

Amra Šaćić Beća: Res je, kljub velikemu trudu kolegov z Univerze na Primorskem projekt na tem področju ni imel zaželenih učinkov na drugih univerzah. Na sarajevski univerzi smo se dobro zavedali, kako pomembne so študije dediščine, in na oddelku za arheologijo začeli tudi na podlagi projekta oblikovati predlog novega drugostopenjskega programa heritologije, kjer bi povezali arheologijo, arhitekturo, zgodovino, pravo in druge vede, ki se ukvarjajo z varstvom in upravljanjem dediščine. Na žalost je v BiH prišlo do tega, da je varstvo kulturne dediščine v veliki meri prepuščeno arhitektom, ki so v veliki večini edini strokovnjaki v zavodih za varstvo kulturne dediščine, pa tudi v Komisiji za zaščito nacionalnih spomenikov. Zavedamo se problematičnosti take situacije in jo skušamo v danih razmerah izboljšati, nimamo pa takšnega projekta, kot je bil BIHERIT, da bi dobili dovolj začetnih sredstev. Toda pomembno je, da smo v projektu BIHERIT dobili znanja z drugih univerz, ki jih nameravamo uporabiti v dediščinskem kurikulumu.

Predrag Novaković: Muzeji so se pokazali kot dodaten problem za projekt. Na začetku sta bila projektna partnerja dva največja muzeja v BiH, Zemaljski muzej iz Sarajeva in Muzej Republike Srpske. Njuna vloga je bila predvsem v vključevanju muzeoloških znanj v bodoči kurikulum ter v praktičnem usposabljanju študentov za delo s predmeti in dokumentacijo. Toda že v prvih mesecih projekta sta oba muzeja izstopila iz njega, Zemaljski muzej je zaradi neurejenega pravnega statusa v znak protesta zaprl vrata, Muzej Republike Srpske pa zaradi notranjih nesoglasij, ki sicer niso bila povezana s projektom. Na srečo smo dokaj hitro našli zamenjavo, Muzej v Travniku in Muzej Kozare iz Prijedora.

Adnan Kaljanac: Pri nas je uvajanje česa novega vedno dolga procedura. Profesor Bego Omerčević, ki je bil takrat dekan Filozofske fakultete na Univerzi v Tuzli, je zelo dobro sprejel ideje našega projekta in pomen poučevanja dediščinskih vsebin. Toda kot pravimo pri nas, pastir brez črede ni pastir. Na žalost se je kmalu po koncu projekta upokojil in uvajanje dediščinskih vsebin ni imelo več tako močnega zagovornika. Podobno je bilo v Banja Luki, kjer je bila glavna projektna sodelavka Ivana Pandžić, kustosinja Muzeja Republike Srpske, ki je bila na tamkajšnji filozofski fakulteti le polovično zaposlena kot asistentka in je zaradi tega imela omejene možnosti. V Sarajevu smo imeli srečo, da se je našlo nekaj mladih ljudi, ki so trmasto vztrajali pri idejah in pobudah projekta ter našli ustrezno institucionalno podporo.

Predrag Novaković: Pa vendar, po desetih letih so opazni pomembni premiki. Po vsej BiH so se obnovila ali na novo vzpostavila arheološka delovna mesta, predvsem v muzejih, ki jih sedaj zasedajo strokovnjaki, ki so se šolali po prenovljenem programu. Nastale so tudi nekatere nove ustanove.

Adnan Kaljanac: Danes imamo oddelek za arheologijo, povsem novo ustanovo, ki ima šest zaposlenih in tri katedre, na katerih poučujemo prazgodovinsko, antično, srednjeveško in islamsko arheologijo. Na filozofski fakulteti deluje tudi inštitut za arheologijo, ki je bil ustanovljen ravno v projektu BIHERIT kot eden od njegovih programskih ciljev. Danes imamo arheologe v Muzeju v Travniku, Muzeju vzhodne Bosne v Tuzli, ohranilo se je delovno mesto v Muzeju Kozare, v Bihaću, skoraj trideset let po Branki Raunig, je ponovno zaposlen arheolog, kantonalni zavod iz Bihaća je ravnokar objavil razpis za arheologa. Tudi v Republiki Srpski so arheologi prisotni

v regionalnih muzejih v Bijeljini, Doboju, Gradiški, Trebinju, Prijedoru ...

Amra Šaćić Beća: Imamo celo nekaj občinskih ustanov, v katerih so zaposleni arheologi, kar si je bilo do sedaj nemogoče zamisliti. Vsi ti strokovnjaki v glavnem prihajajo iz vrst študentov z našega oddelka. Tudi zavod iz Sarajeva je desetletja po Ivu Bojanovskem zaposlil arheologa. Tudi Muzej novejših zgodovine ima dva ali tri zaposlene arheologe, kadrovske se je obnovil tudi Zemaljski muzej, kjer na arheoloških delovnih mestih arheologi počasi zamenjujejo zgodovinarje. Celo kantonalno ministrstvo je pri pripravljanju novih zakonov pričelo konzultirati arheologe, kar se dolgo ni dogajalo. Res, razlika je precejšnja.

Adnan Kaljanac: Tudi Centar za balkanološka ispitivanja ima spet arheološko mesto, prizadevajo pa si za še eno. Ambicija centra, predvsem njegovega vodje, akademika Blagoja Govedarice, je ponovno zgraditi ugled te ustanove, ki obstaja že skoraj sedemdeset let.

Predrag Novaković: Opaziti je mogoče tudi močno povečan obseg arheoloških del in vzporedno dvig njihove kvalitete. Projektov, ki ste jih imeli v zadnjih letih, še pred desetletjem ne bi mogli izpeljati, pa četudi bi imeli sredstva.

Adnan Kaljanac: Samo naš inštitut za arheologijo vsako leto izvede najmanj štiri do pet novih terenskih raziskav.

Predrag Novaković: Dober primer je študija o arheološkem potencialu območja Butmira, kjer so na območju, velikem 600 hektarjev, načrtovali obsežno urbanizacijo, kar je bil izjemen izziv za kulturnovarstvene ustanove in domačo arheološko stroko nasploh. Na ta izziv ste se odzvali tako, da ste v projekt kot svetovalce in deloma izvajalce povabili kolege iz Slovenije (Oddelek za arheologijo FF UL in podjetje Arhej). Tako je prišlo do izjemno učinkovitega prenosa znanja in idej ter predvsem izkušenj. Danes je to za vas rutina.

Adnan Kaljanac: Ena od stvari, ki me skrbijo, je, da študija arheologije še vedno nismo v celoti zaokrožili in da nam manjkajo metodološki predmeti, pri katerih bi sistematično poučevali tako teoretske kot praktične vidike arheološkega dela. Na tem področju še ne dosegamo sodobnih standardov, kar se vidi tudi v tem, da se sodobne metode v naši arheologiji še niso povsem prijele. V tem smislu bi lahko rekli, da je uspeh butmirskega projekta

polovičen, saj ga imajo nekateri še vedno za herezijo, ki je odstopila od desetletja prakticiranih metod.

Predrag Novaković: Oba sta rasla s projektom BIHERIT in pridobila doktorate na Univerzi v Ljubljani. To je bila dogovorjena strategija projekta, da se bodoči strokovnjaki čim boljje izsolajo in prevzamejo razvoj domače arheologije. V smeri, ki jo je začrtal projekt BIHERIT, je bila v prvi skupini doktorantov še Ivana Pandžić iz Banja Luke, doktorski študij bo kmalu končal Jesenko Hadžihanović na Univerzi na Primorskem. Če dodamo še Ano Marić, ki je leta 2016 iz arheologije doktorirala na Univerzi v Novi Gorici, je Slovenija postala glavna destinacija doktorskih studentov iz BiH, kar kaže dolgoročne posledice projekta BIHERIT in odličnega sodelovanja v zadnjem desetletju. Kakšni so vajini spomini na doktorski študij v Ljubljani?

Amra Šaćić Beća: Svojim študentom vsakič s ponosom rečem, da sem ljubljanska doktorantka. Moji profesorji so imeli veliko razumevanja za moje pomanjkljivosti v znanju in so se močno potrudili, da jih zapolnim. Danes, ko me vabijo na nekatere projekte ali znanstvena srečanja, se počutim kot del tega akademskega prostora. Kako drugačne so razmere, lahko opišem s primerom, da me nekateri študentje začudeno gledajo, ko govorim o identitetah v antičnem obdobju. Njim se zdi samoumevno, da so identitete nekaj, kar je stvar sodobnosti in ne antike.

Adnan Kaljanac: Še danes študentom pogosto omenim, kako sem še kot asistent v petek popoldne zaključeval svoje obveznosti, ob 20.50 pa sem že imel avtobus za Ljubljano, kamor sem običajno prispel okrog petih zjutraj. V nekem kafiču sem počakal do osmih in odšel na fakulteto. Čas doktorskega študija in Ljubljano na sploh doživljam kot svoj drugi akademski dom. Še danes, ko govorim o svojih profesorjih v Ljubljani, govorim o »svoji fakulteti«. Študentom vedno rečem, da sem imel srečo, da sem lahko študiral v Ljubljani.

Predrag Novaković: Pravzaprav je zelo zanimivo, kako sva prišla v stik. Leta 2009 me je po telefonu poklical Stanislav Koblar iz Kopra, ki je bil takrat predsednik Združenja Slovencev iz Bosne in Hercegovine, urednik knjige Četrta stran trikotnika. Znameniti Slovenci in slovenska društva v Bosni in Hercegovini 1878–2000, ki je v Muzeju novejšje zgodovine v Sarajevu postavil razstavo o Slovencih v BiH. Rekel mi je, da ima njegova kolegica, ravnateljica Muzeja novejšje zgodovine, sina, ki je

pred kratkim magistriral in se zanima za doktorski študij arheologije v Ljubljani. Vprašal me je, ali lahko kako pomagamo, da dobi stipendijo. In res, s pomočjo mreže Arheoped smo hitro pridobili enoletno stipendijo.

Adnan Kaljanac: Seveda se gospoda Koblarja dobro spomnim, danes je na žalost že pokojni. Spoznal sem ga, ravno ko je v našem muzeju novejšje zgodovine pregledoval gradivo za svojo monografijo in razstavo. Ker takrat še nisem delal, sem ga vprašal, ali mu lahko pomagam, in kmalu sva začela tesneje sodelovati.

Predrag Novaković: Ko sem prebral tvojo magistrsko nalogo o Ilirih, mi je bilo povsem jasno, da je temeljila na starejših konceptih ter literaturi iz šestdesetih in sedemdesetih let, saj so bile sarajevske knjižnice zaradi vojne in slabega finančnega stanja skromno založene s sodobno literaturo. Ko sva se pogovarjala o možnih doktorskih temah, sem ti najprej predlagal intenzivno branje novejšje literature o etnogenezi v arheologiji, identitetah ter družbeni in kulturni teoriji, torej o tem, kar si sicer pisal v magisteriju. Rekel sem ti, da v luči nove literature še enkrat premisli magisterij. Spomnim se, da sem ti posodil večji kup knjig. Po kakih šestih mesecih si se ponovno oglasil v Ljubljani in mi že na vratih rekel: »Dobar dan, profesore, evo mene nazad. Vi ste me dekonstruisali, a sad me konstruišite.« To zveni kot simpatična anekdota, toda pokazala je pripravljenost sprejemati nove ideje in kritično premisliti dotedanje lastno delo. Moram priznati, da sem bil takrat kupljen.

Amra Šaćić Beća: Pri nas na žalost še danes številni arheologi in zgodovinarji ne razumejo, o čem z Adnanom govoriva. Dajejo nam različne dekonstruktivistične in revizionistične vzdevke. Še vedno je prisotno stigmatiziranje novega in vztrajanje na »stari« znanosti. Ravno v pogovorih z Adnanom, prvim iz mlajše generacije, ki je vpisal doktorski študij v Ljubljani, sem tudi sama spoznala, da je to verjetno najboljša možna opcija tudi zame, da spoznam nove pristope in metode.

Adnan Kaljanac: Pri nas še vedno z velikimi dvomi gledajo na uvajanje novega in nam očitajo revizionizem. Kako pa naj napredujemo, če ne naredimo premisleka o dosedanji poti? Enostavno, potrebno bo še nekaj časa, da se nova spoznanja primejo. Še vedno bijemo boje o uporabi Ilirov. Ilire nekateri še vedno poskušajo uporabljati kot identitetno sredstvo za moderne populacije in politične potrebe. Pred kratkim je Bil Clinton rekel, da so

bili Judje v Izraelu pred islamom, in tudi pri nas želijo najti »prvega«, ki je bil v Bosni in Hercegovini. Že dvajset let se borim proti temu in priznam, da sem že malce utrujen. Arheologija zaradi narave virov in ukvarjanja z bolj oddaljeno preteklostjo očitno pušča veliko prostora za instrumentalizacijo.

Amra Šačić Beća: Tudi antika ni ušla pritisku psevdoznanosti. Spomnimo se samo Osmanagića, sedaj pa so tu teze o ostrogotskem poreklu Bošnjakov. Na žalost so takšne ideje marsikdaj uspešne pri pridobivanju sredstev od oblasti in medijev za dokazovanje takšnih idej. Bojim se, da bomo kmalu imeli problem z učbeniki zgodovine. V komisijah za učbenike ni antičnih zgodovinarjev, antiko razumemo kot nekakšno »neproblematično« obdobje, v komisijah pa prevladujejo zgodovinarji, ki se ukvarjajo z novejšo zgodovino in zadnjo vojno, ki lahko hitro prezrejo psevdoznanstvene elemente v besedilih o antiki ali prazgodovini. Prav zato, ker desetletja nismo imeli študija arheologije, so v osnovnih in srednjih šolah antiko zelo površno poučevali in preučevali, kar je odprlo prostor psevdoznanosti.

Predrag Novaković: Na koncu bi vaju rad vprašal, kako bi ocenila razvoj arheologije v Bosni in Hercegovini v zadnjih desetih letih. Kje vam je uspelo, kje je treba še kaj popraviti, kaj vam še manjka do optimalne ravni?

Amra Šačić Beća: Zadnje desetletje je zaznamoval velik razvoj. Pozabili smo omeniti izdajateljsko dejavnost. Veliko arheoloških učbenikov je nastalo v projektu BIHERIT oziroma na njegovih temeljih. Dobili smo učbenike za teoretsko arheologijo, antično arheologijo, antično zgodovino in druge. Objavljene so bile tudi knjige drugih naših kolegov. Nekatera druga dela, kot npr. vaša študija o zgodovini arheologije v jugoslovanskem prostoru, so izjemno veliko prispevala k razvoju kritičnega mišljenja pri študentih. To je še ena pomembna dediščina projekta BIHERIT. Projekt je bil v marsičem pionirski. Ne samo, da smo se mi učili v njem, učila se je tudi administracija.

Univerza v Sarajevu bi vam morala biti hvaležna, saj so se nekateri današnji administratorji in managerji, ki na univerzi vodijo velike projekte, učili ravno na tem projektu. Arheologija je na univerzi postala precej cenjena veda. Projekt je jasno poudaril interdisciplinarno naravo arheologije, česar prej pri nas ni bilo.

Adnan Kaljanac: Res je bilo veliko narejenega. Inštitut za arheologijo, ki smo ga ustanovili v projektu, je danes izredno dejaven. V zadnjih desetih letih sem vodil več kot šestdeset različnih terenskih raziskav. Veliko smo vlagali v razvoj infrastrukture in metod. Med delom sem dobil izkušnje, ki so v marsičem spremenile moj angažma v arheologiji in na fakulteti. Znanje o Ilirih je lahko res lepa stvar, toda znanje o tem, kako priti do tega znanja, je zame postalo še večji izziv. Zato sem se v zadnjem času veliko posvečal razvoju metodologije. Na tem področju moramo postaviti še boljše standarde. Za primer lahko navedem začudenje (in tiho kritiko) neke moje kolegice nad našimi poročili o terenskih raziskavah. Kaj takega je v njih, da imajo več sto strani in so debela kot knjiga? V pogovoru z njo sem spoznal, da uvajamo nove standarde in dobre prakse, ki tudi druge silijo, da počnejo enako. Na žalost je veliko poročil izjemno pomanjkljivih, kar je že desetletja velik problem naše arheologije. Marsikdaj ne poznamo pravih podatkov. Spoznanje o pomenu metodologije je zame eno najpomembnejših iz projekta. Učili smo se od vas, Darje Grosman, Tonka Rajkovače, Matjaža Novšaka in drugih ter imeli pred seboj dober spoj teorije in prakse. Pred določenimi izzivi se na našem inštitutu marsikdaj vprašamo, kako bi v taki situaciji razmišljal Matjaž, kaj bi naredil Arhej, in potem to poskusimo. Kako pa bi ta teren vodila Darja Grosman in kako bi vse to zaokrožil Predrag Novaković? Seveda je še nekaj področij, kjer zaostajamo, a na splošno je bilo veliko narejenega. Če nam bo uspelo ohraniti enak razvojni ritem, bomo lahko v kratkem času dosegli podobno raven arheologije kot v sosednjih deželah.